

Evaluation of health literacy and resources to achieve them among librarians of Mazandaran public library

A. Mousavi Chalak¹, A. Riahi²

¹Department of Knowledge and Information Science, Payame Noor University, Tehran, Iran

²Knowledge and Information Science Graduated, Tehran University, Tehran, Iran

Corresponding Address: Aref Riahi, Department of Knowledge and Information Science, Tehran University, Tehran, Iran
Tel: +98-930-9177068, Email: Ariahi1986@gmail.com

Received: 3 Jun 2017; Accepted: 15 Jul 2017

*Abstract

Background: It seems to be important and necessary for librarians to develop and promote their own health information and increase their own health literacy which they play a great role in this subject in society.

Objective: The aim of this study is measuring of health literacy and resources to achieve them among librarians of Mazandaran public library.

Methods: This is applied and survey-descriptive study in 2017. Statistical population include 147 librarians and staff of Mazandaran public library foundation. To collect data, we used TOFHLA questionnaire and non-Para metrics test to analysis data.

Findings: Findings show that most of librarians 125 subjects (85%) have suitable health literacy. Audio and video media and doctors were founded as the most important facilities to access to health information among them. Moreover, there were positive correlation between "health literacy of librarians" and "use video-audio media", "relationship with doctors", "use internet", "use social networks", and "participate to educational courses related to health and hygiene ($r=0.41$, $r=0.37$, $r=0.29$, $r=0.22$, and $r=0.26$) respectively.

Conclusion: Attention to the resources related to health information will improve quality of health literacy. Planning and making policy by public library foundation, Ministry of Health, government and coordination with other organizations will provide positive impacts for health literacy of librarians' society.

Keywords: Health literacy, Health information seeking, Health information, Librarian, Public library, Mazandaran

Citation: Mousavi Chalak A, Riahi A. Evaluation of health literacy and resources to achieve them among librarians of Mazandaran public library. J Qazvin Univ Med Sci 2018; 21 (6): 64-73.

سواد سلامت و منابع کسب آن در میان کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان مازندران

دکتر افشین موسوی چلک^۱، عارف ریاحی^۲

^۱ گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران
^۲ دانش‌آموخته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران، تهران، ایران

آدرس نویسنده مسؤل: تهران، دانشگاه تهران، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، تلفن ۰۹۳۰۹۱۷۷۰۶۸
تاریخ دریافت: ۹۶/۳/۱۳؛ تاریخ پذیرش: ۹۶/۴/۲۴

* چکیده

زمینه: گسترش و توسعه آگاهی و اطلاعات در زمینه بهداشت و سلامت و ارتقای سواد سلامت برای کتابداران که خود نقش مهمی در تحقق سواد سلامت در جامعه دارند، بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

هدف: مطالعه حاضر با هدف بررسی سواد سلامت و منابع کسب آن در میان کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان مازندران صورت گرفت.

مواد و روش‌ها: مطالعه حاضر کاربردی و به روش پیمایشی توصیفی در سال ۱۳۹۶ صورت گرفت. جامعه آماری را ۱۴۷ نفر از کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی استان مازندران تشکیل دادند. برای گردآوری اطلاعات از پرسش‌نامه سواد سلامت عملکرد در بزرگسالان (TOFHLA) و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بخش قابل توجهی از کتابداران (۱۲۵ نفر، ۸۵٪) از سواد سلامت مطلوبی برخوردارند. رسانه‌های صوتی و تصویری به همراه پزشکان از مهم‌ترین راه‌های کسب اطلاعات سلامت کتابداران بوده است. به علاوه، میان "سواد سلامت کتابداران" و "استفاده از رسانه‌های دیداری - شنیداری"، "ارتباط با پزشکان"، "استفاده از اینترنت" و "شبکه‌های مجازی" و نیز "شرکت در کلاس‌های آموزشی مرتبط با بهداشت و سلامت" همبستگی مثبت (به ترتیب $r=0/41$ ، $r=0/37$ ، $r=0/29$ ، $r=0/22$ و $r=0/26$) مشاهده شد.

نتیجه‌گیری: توجه به منابع کسب اطلاعات بهداشتی و مرتبط با سلامت، ارتقای سطح کیفی سواد سلامت را به دنبال خواهد داشت. برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های مناسب کتابخانه‌های عمومی کشور با همکاری وزارت بهداشت و در رأس آن دولت و هماهنگی سایر سازمان‌های مربوط می‌تواند اثرات مثبتی را برای سطح سواد سلامت کتابداران داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: سواد سلامت، اطلاع‌یابی سلامت، اطلاعات سلامت، کتابداران، کتابخانه‌های عمومی، مازندران

* مقدمه:

سلامت نه فقط به‌عنوان یک ویژگی و عامل فردی، بلکه بایستی به عنوان یک عامل تعیین‌کننده کلیدی بهداشت و سلامت در سطح جامعه در نظر گرفته شود.^(۱) دانش ناکافی در مورد یک مسئله بهداشتی خاص به سبب سواد سلامت ناکافی ممکن است خودکارآمدی افراد در مورد توانایی‌هایشان در پایبندی به برنامه مراقبت از خود را تحت تأثیر قرار دهد. اگر افراد فاقد خودکارآمدی به تصمیمات خود پایبند نباشند، نمی‌توانند به‌طور مناسبی از

بنا به تعریف، سواد سلامت عبارت است از میزان ظرفیت فرد برای کسب، درک و تفسیر اطلاعات اولیه و خدمات سلامتی که برای تصمیم‌گیری متناسب لازم است.^(۱) امروزه سواد سلامت به‌عنوان یک مسئله و بحث جهانی معرفی شده است و بر این اساس، سازمان جهانی بهداشت (WHO) سواد سلامت را به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین عوامل تعیین‌کننده امر سلامت معرفی نموده است.^(۲) همچنین این سازمان اعلام داشته که سواد

خود مراقبت کنند.^(۴)

در این میان، سواد سلامت و میزان آگاهی و دانش نیروی انسانی و کار در جوامع مختلف در رابطه با اطلاعات بهداشتی و حوزه سلامت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. نیروی انسانی در هر کشور و سازمان به‌عنوان مهم‌ترین عامل توسعه در نظر گرفته می‌شود. یکی از عواملی که بر روی بازدهی شغلی و سطح کارایی نیروی انسانی تأثیر می‌گذارد، سلامت جسمی و روانی نیروی کار است. سازمان‌ها در صورت تأمین سلامت روحی و جسمی کارکنان، قادر خواهند بود با پویایی در جهت رسیدن به سطوح بالاتری از بهره‌وری قدم بردارند. بنابراین یکی از عواملی که ارتباط تنگاتنگی با پیامدهای سلامت از قبیل: وضعیت سلامت، ابتلا به بیماری‌های مزمن و ... دارد، سواد سلامت این افراد است.^(۵)

کارمندان کتابخانه‌ها (کتابداران) به‌ویژه در کتابخانه‌های عمومی که با تمامی افراد جامعه ارتباط داشته و خدماتشان را بدون هیچ محدودیتی برای کل افراد ارائه می‌نمایند نیز از این قاعده مستثنی نیستند. کتابداران کتابخانه‌های عمومی لازم است مهارت‌های سواد سلامت خود را ارتقا دهند تا در مواجهه با مسایل بهداشتی، درمانی و مرتبط با سلامت به‌ویژه بیماری‌ها، درک درستی از خود نشان داده و به درستی از شیوه درمانی مناسب استفاده نمایند. در واقع هدف اصلی پیشبرد سواد سلامت برای افراد، تسهیل راهبرد ارتباطی مؤثر بهداشتی به‌منظور پیامدهای سلامتی، کیفیت مراقبت‌های بهداشتی و دستیابی به سطح سلامت مطلوب و مناسب می‌باشد.^(۶) ارزیابی سواد سلامت کتابداران باعث خواهد شد تا آن‌ها اطلاعات بهداشتی خود را ارزیابی نموده و از آنجایی که نقش مهمی در اطلاع‌رسانی و ارتقای دانش و آگاهی‌های بهداشتی و سلامت افراد در جامعه امروزی دارند، می‌توانند با استفاده از مهارت‌های اطلاع‌یابی سلامت زمینه را برای اشاعه و انتقال اطلاعات به کاربران فراهم آورند.

کتابداران کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان جستجوگران

ماهر، تحلیل‌گران و سازمان‌دهندگان اطلاعات و آموزش‌دهندگان سواد اطلاعاتی، نقش مؤثرتری در ارتقای سواد سلامت جامعه دارند و مانند سایر مشاغل، در معرض بیماری‌های عمومی و شغلی مختلف نیز قرار دارند. هرگونه اختلال در سلامتی آن‌ها محل انجام وظیفه و ضربه‌ای برای بهره‌وری کتابخانه‌ها به حساب آورده می‌شود.^(۷) مراجعه‌کنندگان به کتابخانه‌ها که اطمینان و اعتماد نسبتاً بالایی به کتابداران در ارائه اطلاعات مفید و روزآمد دارند، از ارائه اطلاعات تندرستی و سلامتی کتابداران نیز استقبال کرده و می‌توانند این اطلاعات را به دیگران و خانواده خود منتقل نمایند.^(۸) همچنین افزایش تقاضای اطلاعاتی کاربران، دشواری استفاده از منابع و پایگاه‌های اطلاعاتی دیجیتال، کمبود وقت و پایین بودن سواد اطلاعاتی و سواد سلامت عموم کاربران در شناسایی اطلاعات معتبر، نیاز به متخصصانی را که بتوانند به آن‌ها در یافتن، ارزیابی و استفاده مؤثر از اطلاعات در حوزه‌های مختلف سلامت کمک کنند، ضروری می‌نماید.^(۹)

بدین منظور لازم است کتابداران کتابخانه‌های عمومی که به مشاوران و واسطه‌های اطلاعاتی معروفند، با بهره‌گیری از معلومات و سواد سلامت به ارتقای سطح سلامت خود کمک نمایند. به‌طور یقین، بهبود شرایط روحی و جسمی کتابداران در انجام وظیفه و بهره‌وری آنان تأثیر داشته و توجه به آسایش و سلامتی این گروه از افراد، کارایی بیش‌تر و رضایت مراجعان و کاربران کتابخانه‌ها را به همراه خواهد داشت. بنابراین ارزیابی سواد سلامت و منابع و مجاری دسترسی کتابداران کتابخانه‌های عمومی به اطلاعات بهداشتی و مرتبط با سلامت لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

پژوهش‌های مختلفی در ایران و جهان در رابطه با سواد سلامت گروه‌های مختلف جامعه انجام و جنبه‌های مختلف آن به شدت مورد توجه قرار گرفته است، ولی تاکنون مطالعه‌ای به‌طور خاص به بررسی سواد سلامت و منابع کسب آن در میان کتابداران کتابخانه‌های عمومی در کشورمان نپرداخته و عمده مطالعات در خارج از کشور

نظیر میزان آشنایی با زبان انگلیسی و وضعیت سلامتی آزمودنی‌ها بر مبنای اهداف پژوهش مورد پرسش قرار گرفت. در ادامه سواد سلامت کتابداران با ۶۷ سؤال سنجش شد. کل امتیاز پرسش‌نامه ۱۰۰ بود که ۱۷ سؤال مربوط به درک خواندن (Reading comprehension) و اطلاعاتی درباره نسخه تجویزی پزشک یا روند درمان در یک کادر در اختیار افراد قرار گرفته و سپس سؤالات مربوط به هر کدام پرسیده می‌شد. در بخش محاسباتی (Ability numerical) نیز متونی شامل دستورالعمل‌های آماده شدن برای عکس‌برداری، حقوق و مسئولیت‌های بیمار، فرم بیمه و رضایت‌نامه استاندارد بیمارستانی به صورت متونی با واژه‌های حذف شده در اختیار افراد قرار گرفت که باید کلمات مناسب برای جاهای خالی انتخاب شوند. این بخش نیز ۵۰ امتیاز دارد. در این پرسش‌نامه، نمرات کم‌تر از ۶۰ نشان‌دهنده سواد سلامت ناکافی، بین ۶۰ تا ۷۴ سواد سلامت مرزی و بین ۷۵ تا ۱۰۰ نشان‌دهنده سواد سلامت کافی بود. روایی پرسش‌نامه مورد تأیید صاحب‌نظران و متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی و علوم بهداشت و سلامت قرار گرفت و پایایی آن با آلفای کرونباخ، ۰/۸۷ به‌دست آمده است.

همچنین پرسش‌نامه دیگری که توسط نویسندگان تهیه شده است، جهت بررسی منابع کسب اطلاعات سلامت توسط کتابداران مورد استفاده قرار گرفت. در این پرسش‌نامه تمامی پرسش‌ها به‌صورت سؤالات بسته و با استفاده از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت ارائه شد. پرسش‌نامه میان کل جامعه آماری توزیع و تجزیه و تحلیل داده‌ها فقط برای ۱۴۷ پرسش‌نامه تکمیل شده صورت گرفت و ۳۱ پرسش‌نامه دیگر کنار گذاشته شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS ۱۶ استفاده شد. از آنجایی که داده‌ها از توزیع طبیعی برخوردار نیستند، از آزمون‌های ناپارامتریک رتبه‌بندی فریدمن، ویلکاکسون، یومن‌ویتنی، کروسکال والیس و ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است.

صورت گرفته است. پارکر (۲۰۰۵) در پژوهشی به بررسی مشارکت کتابخانه‌ها در غلبه و رفع چالش‌های پیش روی سواد سلامت پرداخته و بر اهمیت سواد سلامت کتابداران جهت ترویج اطلاعات سلامت به کاربران کتابخانه تأکید داشته است.^(۱۰) رین‌موندو (۲۰۱۴) نیز به بررسی سواد سلامت و نقش کتابداران کتابخانه‌ها در حمایت از سواد سلامت پرداخته است.^(۱۱) آرنٹ (۲۰۱۶) نیز در مطالعه خود به اهمیت سواد سلامت برای کتابداران و نقش ذاتی آن‌ها در ارتقا و ترویج اطلاعات سلامت اشاره داشته است.^(۱۲) برخی دیگر از پژوهش‌ها بر اهمیت و جایگاه بالای پزشکان و متخصصان سلامت و همچنین فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی در ارتقای سطح سواد سلامت تأکید داشته‌اند. به‌علاوه، مطالعات مختلفی در رابطه با منابع دیداری- شنیداری و رسانه‌ها، شبکه‌های اجتماعی و منابع چاپی و تأثیر آن بر سواد سلامت صورت گرفته است.^(۲۰-۱۳) در مطالعات صورت گرفته توسط خدابخشی کولایی (۲۰۱۶)، معراجی (۲۰۱۶) و سیدالشهدایی (۲۰۱۶) بر ارتقای سطح سواد سلامت در میان بیماران و لزوم دسترسی آن‌ها به اطلاعات بهداشتی از طریق منابع چاپی و الکترونیکی تأکید فراوانی شده است.^(۲۱-۲۳)

با توجه به مطالب ارائه شده، هدف از مطالعه حاضر، ارزیابی سواد سلامت و منابع کسب اطلاعات مرتبط با آن در میان کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان مازندران است.

* مواد و روش‌ها:

مطالعه حاضر از نوع کاربردی و به روش پیمایشی توصیفی در بهار سال ۱۳۹۶ انجام شد. جامعه آماری مطالعه را تمامی کتابداران اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان مازندران که ۱۷۸ نفر بودند تشکیل دادند. برای گردآوری اطلاعات از پرسش‌نامه سواد سلامت عملکردی بزرگسالان (TOFHLA: Test of Functional Health Literacy of Adults) استفاده شد.^(۲۴) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و نیز مواردی

* یافته‌ها:

جدول ۱- وضعیت سواد سلامت کتابداران مورد بررسی

سطح سواد سلامت	تعداد	درصد
ناکافی	۸	۵/۵
مرزی	۱۴	۹/۵
کافی	۱۲۵	۸۵

برای مقایسه میانگین رتبه‌های مربوط به استفاده از منابع کسب اطلاعات کتابداران و تعیین اهمیت منابع مورد استفاده از آزمون رتبه‌بندی فریدمن استفاده شد. از آنجایی که سطح معنی‌داری آزمون کم‌تر از ۰/۰۵ بوده است می‌توان بیان داشت که منابع مورد استفاده قابل رتبه‌بندی بوده‌اند (جدول شماره ۲).

یافته‌ها نشان داد که همبستگی مثبت و معنی‌داری میان رسانه‌های صوتی و تصویری (رادیو و تلویزیون) و سواد سلامت و همچنین سطح سواد سلامت کتابداران مورد بررسی وجود داشته است. در جدول ۳، ارتباط میان منابع کسب اطلاعات سلامت با سطح سلامت و نیز سطح سواد سلامت کتابداران کتابخانه‌های عمومی استان مازندران نشان می‌دهد.

در بین شرکت‌کنندگان، ۱۰۱ نفر زن (۶۸/۷ درصد) و ۴۶ نفر مرد (۳۱/۳ درصد) بودند. ۲۸ نفر مجرد (۱۹ درصد) و ۱۱۹ نفر متأهل بوده‌اند. بازه سنی ۳۹ نفر (۲۶/۵ درصد) بین ۲۰ تا ۳۰ سال، ۷۵ نفر (۵۱ درصد) بین ۳۱ تا ۴۰ سال و ۳۳ نفر (۲۲/۵ درصد) بیش از ۴۰ سال بوده است. ۱۶ نفر (۱۰/۹ درصد) از پاسخ‌دهندگان دارای مدرک دیپلم و فوق دیپلم، ۹۰ نفر (۶۱/۲ درصد) لیسانس و ۴۱ نفر (۲۷/۹ درصد) فوق‌لیسانس و بالاتر بوده‌اند. در رابطه با سطح آشنایی افراد با زبان انگلیسی، ۱۹ نفر (۱۲/۹ درصد) ضعیف، ۹۶ نفر (۶۵/۳ درصد) متوسط و ۳۲ نفر (۲۱/۸ درصد) خوب و از لحاظ وضعیت سلامتی به ترتیب ۸ نفر (۵/۵ درصد) ضعیف و متوسط، ۵۳ نفر (۳۶ درصد) خوب و ۸۷ نفر (۵۸/۵ درصد) در وضعیت خیلی خوب قرار داشتند. یافته‌ها نشان داد که بخش قابل توجهی از پاسخ‌دهندگان دارای سواد سلامت کافی بوده‌اند. همچنین بیش‌ترین و کم‌ترین نمره سواد سلامت ذکر شده توسط کتابداران ۹۵ و ۵۲ بوده است (جدول شماره ۱).

جدول ۲- مقایسه میانگین رتبه منابع کسب اطلاعات سلامت در میان کتابداران مورد مطالعه

ارزش P	درجه آزادی df	مجنور خی X ²	میانگین رتبه	منابع کسب اطلاعات
۰	۹	۲۴۲/۰۹	۷/۷۹	رسانه‌های صوتی و تصویری (رادیو و تلویزیون)
			۷/۰۵	پزشک معالج
			۶/۸۰	اینترنت
			۶/۳۴	شبکه‌های اجتماعی
			۵/۹۳	منابع اطلاعاتی چاپی شامل؛ کتاب، نشریه، روزنامه و ...
			۵/۶۹	افراد خانواده
			۴/۲۱	ارتباط با همکاران
			۴/۱۸	دوستان و آشنایان
			۳/۸۸	ارتباط با افراد شاغل در مراکز بهداشتی، بیمارستانی، داروخانه‌ها و ... از قبیل؛ پرستاران، بهیاران، کارمندان مراکز بهداشتی و ...
			۳/۵۲	شرکت در دوره‌های آموزشی مربوط به اطلاعات پزشکی، بهداشتی و سلامت

جدول ۳- همبستگی میان منابع کسب اطلاعات سلامت با سطح سلامت و نیز سواد سلامت کتابداران استان مازندران

منابع کسب اطلاعات سلامت	سطح سلامت	سطح سواد سلامت
رسانه‌های صوتی و تصویری (رادیو و تلویزیون)	$r=0.34$ $P=0.04$	$r=0.41$ $P=0.03$
پزشک	$r=0.51$ $P=0.021$	$r=0.37$ $P=0.035$
اینترنت	$r=0.21$ $P=0.055$	$r=0.29$ $P=0.05$
شبکه‌های اجتماعی	$r=0.19$ $P=0.14$	$r=0.22$ $P=0.31$
منابع اطلاعاتی چاپی شامل: کتاب، نشریه، روزنامه و ...	$r=0.09$ $P=0.07$	$r=0.23$ $P=0.045$
افراد خانواده	$r=0.11$ $P=0.31$	$r=0.18$ $P=0.16$
ارتباط با همکاران	$r=0.06$ $P=0.11$	$r=0.11$ $P=0.36$
ارتباط با افراد شاغل در مراکز بهداشتی، بیمارستانی، داروخانه‌ها و ... از قبیل: پرستاران، بهیاران، کارمندان مراکز بهداشتی و ...	$r=0.24$ $P=0.08$	$r=0.20$ $P=0.23$
شرکت در دوره‌های آموزشی مربوط به اطلاعات پزشکی، بهداشتی و سلامت	$r=0.17$ $P=0.048$	$r=0.26$ $P=0.03$

سلامت، نقش ویژه و تعیین‌کننده‌ای را ایفا می‌کنند. در این میان، کتابداران و اشاعه‌دهندگان اطلاعات و دانش در این مراکز می‌توانند با انجام فعالیت‌های تخصصی خود در ارتقای سواد سلامت افراد و به تبع آن ارتقای وضعیت بهداشتی و سلامت جامعه نقش آفرین باشند. در نتیجه لازم است در گام نخست، کتابداران با استفاده از توانمندی‌های اطلاعاتی و نیز مجموعه فعالیت‌ها و راهکارهایی که ارتقای سواد سلامت آن‌ها را پدید خواهد آورد، در راستای افزایش سطح آگاهی‌های بهداشتی خود گام‌های اساسی برداشته تا بتوانند در انجام رسالت خود که همانا کمک به ارتقای سطح آگاهی‌های افراد در جامعه است، نقش آفرین باشند.

نتایج مطالعه حاضر نشان داد که سواد سلامت کتابداران مورد بررسی براساس پرسش‌نامه سواد سلامت عملکردی بزرگسالان در سطح مطلوبی قرار داشته و ۸۵ درصد افراد از سطح سواد سلامت کافی و مطلوبی برخوردار بودند. این نتایج نشان می‌دهد که کتابداران در مقایسه با سایر افراد جامعه، از سطح سواد سلامت بالاتری برخوردار بوده و در نتیجه می‌توانند در ارتقای سطح بهداشت و تندرستی عمومی مخاطبان خود نقش ویژه‌ای داشته باشند.^(۲۵) نتایج به‌دست آمده از مطالعات پیشین از جمله روبین اشتیان (۲۰۱۶) نیز نشان داد که سطح سواد

به‌علاوه، یافته‌های به‌دست آمده از آزمون یومن‌ویتنی در رابطه با منابع کسب اطلاعات سلامت برحسب ویژگی‌های جمعیتی کتابداران مورد بررسی نشان داد که تفاوت معنی‌داری براساس جنسیت (زن/مرد)، وضعیت تأهل (مجرد/متاهل)، رشته تحصیلی دانشگاهی (کتابداری/ غیرکتابداری) و میزان آشنایی با زبان انگلیسی (ضعیف/متوسط/خوب) وجود نداشت اما تفاوت معنی‌داری میان برخی منابع کسب اطلاعات سلامت و ویژگی‌های جمعیت‌شناسی از قبیل: استفاده از رادیو و تلویزیون برحسب گروه‌های سنی مختلف: ۲۰ تا ۳۰ سال، ۳۱ تا ۴۰ سال و بیش از ۴۰ سال ($P=0/04$)، استفاده از اینترنت و شرکت در دوره‌های آموزشی برحسب میزان تحصیلات: دیپلم و فوق دیپلم، لیسانس، فوق لیسانس و بالاتر ($P=0/05$)، ($P=0/04$) و استفاده از اینترنت، منابع اطلاعاتی چاپی و شرکت در دوره‌های آموزشی برحسب وضعیت سلامت: ضعیف، متوسط و خوب ($P=0/04$)، ($P=0/00$) و ($P=0/03$) مشاهده شده است.

*بحث و نتیجه‌گیری:

مراکز اطلاع‌رسانی، کتابخانه‌ها و در رأس آن‌ها کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مراکز آموزشی و پژوهشی کشور در افزایش و ارتقای سطح آگاهی‌های تمامی افراد جامعه به‌ویژه در حوزه بهداشت و

سلامت کتابداران کتابخانه‌ها نسبتاً مطلوب بوده و با یافته‌های مطالعه حاضر، همسو و هم‌راستا می‌باشد.^(۲۶)

همچنین نتایج نشان داد که رسانه‌های صوتی و تصویری (رادیو و تلویزیون) با بالاترین میانگین، مهم‌ترین منبع و مجرای دسترسی کتابداران به اطلاعات مربوط به سلامت آن‌ها بوده است. در این رابطه باید بیان داشت که صدا و سیما و رسانه ملی می‌تواند با گسترش و افزایش برنامه‌های خود در حوزه بهداشت و سلامت و راه‌اندازی کانال‌های تخصصی مربوط به این حوزه، نقش پُررنگی در ارتقای سواد سلامت افراد داشته باشند. از آنجایی که بخش قابل توجهی از افراد جامعه اطلاعات مورد نیاز خود را به‌صورت فعالانه و یا منفعل از رسانه‌های صوتی و تصویری دریافت می‌کنند، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری جمعی دولت، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و رسانه ملی می‌تواند کمک شایانی به این امر نماید. نتایج بسیاری از مطالعات پیشین از جمله؛ صحرائی و همکاران (۲۰۱۷)، ریاحی و همکاران (۲۰۱۶)، لمبرت و همکاران و... نیز نشان دادند که رسانه‌های دیداری- شنیداری و در رأس آن تلویزیون، نقش غیرقابل انکار و ویژه‌ای در دسترسی افراد به اطلاعات مربوط و مرتبط با بهداشت و سلامت آن‌ها داشته و با یافته‌های مطالعه حاضر، همسو و هم‌راستا است.^(۲۷، ۲۸)

همچنین نتایج نشان داد که پزشکان، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی، از دیگر مجاری دسترسی کتابداران به اطلاعات سلامت هستند. امروزه، پزشکان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اجزای نظام بهداشت، سلامت و درمان جوامع مختلف، می‌توانند با ارایه راهکارهای پیشگیرانه، مراقبتی و نیز اشاعه اطلاعات حوزه بهداشت و سلامت، در افزایش آگاهی و اطلاعات مربوط به سلامت افراد جامعه نقش آفرین بوده و موجبات توسعه سلامت را برای کشورها به ارمغان آورند. استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی از قبیل؛ وب جهان گستر، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی نیز به‌عنوان ابزاری مفید و مناسب به منظور ترویج اطلاعات حوزه سلامت می‌تواند در دسترسی

افراد بدون محدودیت‌های زمانی و مکانی مؤثر واقع شود. سرمایه‌گذاری دولت و سازمان‌های دولتی و خصوصی حوزه فناوری در گسترش وب جهان گستر و نیز افزایش سطح دسترسی مردم به اینترنت ارزان می‌تواند شرایط را برای کسب اطلاعات سلامت فراهم سازد.

همچنین، نهاد کتابخانه عمومی با همکاری مراکز بهداشت و سلامت در سطح کشور، می‌تواند با برگزاری کلاس‌ها و کارگاه‌های مربوط و مرتبط با امر سلامت به صورت حضوری و مجازی برای کتابداران خود، در ارتقای سواد سلامت آن‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان اشاعه‌دهنده دانش در جامعه تأثیرگذار بوده و شرایط را برای انتقال اطلاعات بهداشتی در مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی فراهم آورد. مطالعات گری و همکاران (۲۰۰۵) و کلاین و همکاران (۲۰۱۱) نیز نشان داده است که استفاده از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی و سیستم‌های اطلاعاتی هوشمند در حوزه بهداشت و سلامت در کشورهای توسعه یافته جهان، موجبات رشد روزافزون سطح سواد سلامت و به تبع آن ارتقای سطح سلامت جامعه را به همراه داشته است.^(۱۵، ۱۶)

از سویی دیگر هر چند که منابع اطلاعاتی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مجاری کسب اطلاعات سلامت افراد در جوامع مختلف به حساب آورده می‌شوند، ولی نتایج مطالعه حاضر نشان داد که این منابع در مقایسه با سایر مجاری کسب اطلاعات سلامت، در وضعیت پایین‌تری قرار داشته و کتابداران تمایل کمتری برای استفاده از این منابع داشته‌اند. از آنجایی که منابع اطلاعاتی چاپی، یکی از مهم‌ترین مجاری کسب اطلاعات حوزه سلامت می‌باشند، توصیه می‌شود که کتاب‌هایی با محتوای ساده و تصویری در حوزه پزشکی برای کتابخانه‌های عمومی کشور ارسال شود تا هم کتابداران و هم مخاطبان کتابخانه‌های عمومی بتوانند به راحتی از آن‌ها استفاده نمایند. همچنین برگزاری جلسات نقد و بررسی کتاب، برگزاری مسابقات کتابخوانی در کتابخانه‌های عمومی می‌تواند در افزایش استفاده کتابداران کتابخانه‌های

همچنین تحقیقات براشرز (۲۰۰۲)، اسکنیفیلد (۲۰۱۰) و الیس (۲۰۱۲) نشان داده است که شبکه‌های اجتماعی به‌ویژه فضای مجازی می‌تواند ابزار مهمی برای کسب اخبار و اطلاعات سلامت باشد.^(۲۰-۱۸) در این زمینه می‌توان با برنامه‌ریزی‌های مناسب و نیز مطالعه و کنترل دقیق محتوای شبکه‌های مجازی و راه‌اندازی کانال‌ها و پایگاه‌های خبری و اطلاع‌رسانی آن به کتابداران کتابخانه‌های عمومی، در اشاعه و گسترش سواد سلامت کتابداران و جامعه مخاطب آن‌ها اثرگذار بود. سرمایه‌گذاری و اطلاع‌رسانی کتابخانه‌های عمومی در حوزه بهداشت و سلامت و تهیه منابع اطلاعاتی مربوط به آن به همراه برگزاری برنامه‌های متنوع بهداشتی و نیز اطلاع‌رسانی سلامت از طریق فناوری‌های نوین ارتباطی و اطلاعاتی می‌تواند در ارتقای آگاهی و سواد سلامت کتابداران تأثیرگذار بوده و این مراکز که به‌عنوان دانشگاهی برای تمامی افراد جامعه محسوب می‌شود، می‌تواند در بهبود وضعیت نامناسب و نامطلوب سواد سلامت جامعه نقش آفرین باشد.

در پایان می‌توان چنین جمع‌بندی نمود که توجه به مجاری و منابع کسب و دریافت اطلاعات بالاخص در حوزه بهداشت و سلامت، افزایش سطح کیفی سواد سلامت را به دنبال خواهد داشت و به تبع آن شاهد ارتقای وضعیت بهداشتی و سلامت افراد خواهیم بود. ارتقای سواد سلامت افراد به دلیل نقش بزرگی که در زندگی فردی و جمعی آن‌ها دارد، از اهمیت بسزایی برخوردار بوده و ارتقای کیفیت زندگی افراد و شرایط جسمی و روانی آن‌ها در وهله اول موجبات توسعه سلامت و پس از آن توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی کشور را فراهم خواهد نمود.

*سیاس‌گذاری:

مقاله حاضر منتج از طرح تحقیقاتی اداره کل کتابخانه‌های عمومی استان مازندران می‌باشد. بدین‌وسیله از مساعدت این اداره کل و کلیه کتابدارانی که ما را در

عمومی از منابع چاپی (کتاب) و آرایه آن به مراجعان و کاربران این نوع کتابخانه‌ها مؤثر واقع شود. بسیاری از مطالعات صورت گرفته در این زمینه نشان داده‌اند که منابع اطلاعاتی بالاخص منابع چاپی (کتاب، مجلات و غیره) در ارتقای سواد سلامت افراد تأثیرگذار است و برخلاف جامعه مطالعه حاضر که منابع چاپی را در دسترسی به اطلاعات سلامت در اولویت قرار ندانسته‌اند، یافته‌های پژوهش گالوپ (۱۹۹۷)، فیکسدال (۲۰۱۴) و نصراله‌زاده (۲۰۱۵) بر اهمیت بسیار زیاد و اولویت بالای منابع چاپی تأکید داشته‌اند.^(۳۱-۲۹)

به‌علاوه، نتایج همبستگی مثبت و معنی‌داری میان رسانه‌های صوتی و تصویری و سطح سلامت و سواد سلامت کتابداران مورد بررسی را نشان داد. همچنین میان سطح سلامت افراد و ارتباط با پزشکان همبستگی معنی‌داری وجود داشت. این بدین معناست که افرادی که ارتباط بیش‌تری با پزشکان دارند، سطح سلامت بالاتری داشته‌اند. همچنین نتایج نشان داد که سطح سواد سلامت کتابداران مورد بررسی و ارتباط آن‌ها با پزشکان، اینترنت، شبکه‌های اجتماعی و نیز منابع اطلاعاتی چاپی وجود داشته است. همچنین همبستگی مثبت و معنی‌داری میان شرکت در دوره‌های آموزشی مربوط به اطلاعات پزشکی با سطح سواد سلامت کتابداران وجود داشته است و این بدین معناست که شرکت در کلاس‌های آموزشی می‌تواند در ارتقای سواد سلامت افراد مؤثر باشد. در این رابطه می‌توان چنین بیان داشت که شرکت در کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی مرتبط با بهداشت و سلامت برای کتابداران کتابخانه‌های عمومی می‌تواند موجبات یادگیری اثربخش و مادام‌العمر آن‌ها را فراهم آورده و افزایش آگاهی و نگرش آن‌ها از طریق کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی می‌تواند به شناسایی و اقدام فوری جهت پیشگیری و درمان منجر شده که خود می‌تواند تا حد جسمی و روانی و ... بکاهد.

librarian to improve condition of Health in society. *Lib Info Sci* 2007; 9(4): 165-80.

8. Pournaghi R, Abazari Z. The survey study of information literacy between university librarians. *J Health Administration* 2008; 11(31): 55-62. [In Persian]

9. Ashrafi-Rizi H, Hodhodinezhad N, Shahrzadi L, Soleymani M. A study on the novel services of medical librarians in health information services: a narrative review. *Health Info Manage* 2017; 13(6): 438-44. [In Persian]

10. Parker R, Kreps GL. Library outreach: overcoming health literacy challenges. *J Med Libr Assoc* 2005 Oct; 93(4 Suppl): S81-5.

11. Raimondo PG, Harris RL, Nance M, Brown ED. Health literacy and consent forms: librarians support research on human subjects. *J Med Libr Assoc* 2014; 102(1): 5-8. doi: 10.3163/1536-5050.102.1.003.

12. Arndt TS. Health literacy: a natural role for librarians. *Reference Services Review* 2016; 44(2): 81-4. doi: 10.1108/RSR-04-2016-0026.

13. Riahi A, Hariri N, Nooshinfard F. Immigrants and information needs: health information needs of immigrants admitted to health care centers of medical sciences universities in Iran. *J Health* 2016; 7(4): 435-45. [In Persian]

14. Choi N. Relationship between health service use and health information technology use among older adults: analysis of the US national health interview survey. *J Med Internet Res* 2011; 13(2): e33. doi: 10.2196/jmir.1753.

15. Gray NJ, Klein JD, Noyce PR, Sesselberg TS, Cantrill JA. Health information-seeking behaviour in adolescence: the place of the internet. *Soc Sci Med* 2005; 60(7): 1467-78. doi: 10.1016/j.socscimed.2004.08.010.

انجام این مطالعه همراهی نموده‌اند، تقدیر و قدردانی می‌گردد.

*مراجع:

1. EsnaAshari F, Pirdehghan A, Rajabi F, Sayarifard A, Ghadirian L, Rostami N, et al . The study of health literacy of staff about risk factors of chronic diseases in 2014. *J Hamadan Univ Med Sci* 2015; 22(3): 248-54. [In Persian]

2. Izadirad H, Zareban I. The relationship of health literacy with health status, preventive behaviors and health services utilization in Baluchistan, Iran. *J Edu Com Health* 2016; 2(3): 43-50. doi: 10.20286/jech-02036. [In Persian]

3. Sahrayi M, Panahi R, Kazemi S, Rostami Z, Rezaei H, Jorvand R. The Study of Health Literacy of adults in Karaj. *J Health Lite* 2016; 1(4): 230-8.

4. Chen AM, Yehle KS, Albert NM, Ferraro KF, Mason HL, Murawski MM, Plake KS. Health literacy influences heart failure knowledge attainment but not self-efficacy for self-care or adherence to self-care over time. *Nurs Res Pract.* 2013; 24: 1-8. doi: 10.1155/2013/353290.

5. Ghanbari A, Rahmatpour P, Khalili M, Barari F. The association between health literacy and health status among the staff of Guilan University of Medical Sciences, Iran. *J Health Syst Res* 2016; 12(3): 381-7. [In Persian]

6. Tennant B, Stellefson M, Dodd V, Chaney B, Chaney D, Paige S, Alber J. eHealth literacy and Web 2.0 health information seeking behaviors among baby boomers and older adults. *J Med Internet Res* 2015; 17(3): e70. doi: 10.2196/jmir.3992.

7. Sharif Moghadam H. The role of reference

16. Cline RJ, Haynes KM. Consumer health information seeking on the Internet: the state of the art. *Health Educ Res* 2001; 16(6): 671-92. doi: 10.1093/her/16.6.671.
17. Riahi A, Hariri N, Nooshinfard F. Study of health Information needs and barriers to access among afghan and iraqi immigrants in Iran. *J North Khorasan Univ Med Sci* 2015; 7(3): 597-610. doi: 10.29252/jnkums.7.3.597. [In Persian]
18. Brashers DE, Goldsmith DJ, Hsieh E. Information seeking and avoiding in health contexts. *Hum Commun Res* 2002; 28(2): 258-71. doi: 10.1111/j.1468-2958.2002.tb00807.x.
19. Scansfeld D, Scansfeld V, Larson EL. Dissemination of health information through social networks: twitter and antibiotics. *Am J Infect Control* 2010; 38(3): 182-8. doi: 10.1016/j.ajic.2009.11.004.
20. Ellis J, Mullan J, Worsley A, Pai N. The role of health literacy and social networks in arthritis patients' health information-seeking behavior: a qualitative study. *Int J Family Med* 2012; 10; 2012: 397039. doi: 10.1155/2012/397039.
21. Khodabakhshi-Koolae A, Bahari M, Falsafinejad MR, Shahdadi H. The relationship of quality of life with health literacy in male patients with type II diabetes: a cross-sectional study in HARSIN city, 2015. *J Diabetes Nurs* 2016; 4(4): 10-20.
22. Meraji M, Rafat-Panah H, Mahmoodian S, Daeyan A. Assessment of university student health literacy toward Influenza. *J Health Lit* 2016; 1(3): 191-7. [In Persian]
23. Seyedoshohadaee M, Kaghanizade M, Nezami M, Hamedani B, Barasteh S. The relationship between health Literacy and general health in patients with type 2 diabetes. *Iranian J Diabetes Metab* 2016; 15(5): 312-319
24. Nurss JR, Parker RM, Williams MV, Baker DW. *TOFHLA: Test of functional health literacy in adults*. Hartford MI: Peppercorn Books and Press Inc. USA: Snow Camp, NC; 2001. 9-19
25. Amini M, Mostafavizade M. Survey on Health Literacy of Librarians in Tehran University and Tehran University of Medical Sciences. *Depict Health* 2017; 7(4): 37-45. [In Persian]
26. Rubenstein EL. Health information and health literacy: Public library practices, challenges and opportunities. *Public Libr Quarterly* 2016; 35(1): 49-71. doi: 10.1080/01616846.2016.1163974.
27. Riahi A, Hariri N, Nooshinfard F. Health Information Needs of Immigrant Patients with Cancer in Iran. *J Modern Med Inform Sci* 2016; 2(1): 21-30. [In Persian]
28. Lambert SD, Loiselle CG. Health information seeking behavior. *Qual Health Res* 2007; 17(8): 1006-19. doi: 10.1177/1049732307305199.
29. Gollop CJ. Health information-seeking behavior and older African American women. *Bull Med Libr Assoc* 1997; 85(2): 141-6.
30. Fiksdal AS, Kumbamu A, Jadhav AS, Cocos C, Nelsen LA, Pathak J, et al. Evaluating the process of online health information searching: a qualitative approach to exploring consumer perspectives. *J Med Internet Res* 2014; 16(10): e224. doi: 10.2196/jmir.3341.
31. Nasrollahzadeh S. Health information-seeking behavior of pregnant women: a grounded theory study. *Human Info Intract* 2015; 1(4): 270-81. [In Persian]